

İsveç Çevre ve İmar Hukuku

Dr. Müslüm AKINCI*

ÖZET

İsveç çevre hukuku (*miljörätt*), özel hukuk ve idare hukukundan oluşan karma yapılı bir hukuktur. 1999 yılında, daha önceleri yürürlükte olan yaklaşık onbeş adet çevre ile ilgili yasal düzenlemenin yerine genel bir Çevre Kanunu çıkarılmıştır. Bu Yasa, çevre konusunda yeni kavram, ilke ve usuller getirmiştir. Bir kısmı “genel” hüküm, bir kısmı da özel hüküm niteliğinde düzenlemeler içeren Çevre Kanunu’nda başlıca ihtiyat ilkesi, kirleten öder ilkesi, en elverişli teknolojiyi kullanma ilkesi, ikame ilkesi gibi iyi kurgulanmış ilkeler yer almaktadır. Önemli çevresel etkiler doğuracak tesis ve faaliyetler İdare Mahkemesi’nden izin almak zorundadırlar. İdare Mahkemesi izin sisteminin ilk derece yargı yeri konumundadır. Çevre mahkemeleri aynı zamanda çevre ile ilgili doğan zarar ve öngörülmüş yasaklara karşı açılan davaların görüldüğü yargı yerleri olup, aynı zamanda idari para cezası yaptırımlarının uygulanmasını sağlayan mahkemedir. Çevreyi ilgilendiren bir başvuru İsveç hukuk düzeninde şu sırayı takip eder: Mahalli Çevre Kurulu -> İl İdare Kurulu -> Çevre Mahkemesi -> Çevre İstinaf Mahkemesi -> Yüksek Çevre Mahkemesi (Yüksek Mahkeme).

İsveç, planlama hukuku bakımından da köklü bir geçmişe sahiptir. Planlama düzeni, refah devletinin bir uygulama aracı ve bütünleyici parçasıdır. Belediyelerin planlama konusunda “tekel yetkisi” olup, bazı yasal düzenlemeler yerel özerkliğin kapsamını genişletmiştir. Kural olarak nazım imar planı ve bir inşaat izninin verilmesine dayanak oluşturan bağlayıcı nitelikte uygulama imar planı olmak üzere iki aşamalı bir planlama sistemi vardır.

ANAHTAR KELİMELER: İsveç çevre hukuku, planlama hukuku, çevre mahkemesi, Çevre Kanunu, ihtiyat ilkesi, en uygun teknolojiyi kullanma ilkesi, ikame ilkesi, plan hiyerarşisi

* Yrd.Doç.Dr. Müslüm AKINCI, Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku ABD, muslumakinci@gmail.com

ABSTRACT

Swedish Environmental, Planning and Building Law

Swedish environmental law is a mixed- structure development from private and administrative law. Since 1999, Sweden has had a “universally” applicable Environmental Code, which replaced some 15 older pieces of legislation. This legislation also introduced new concepts, principles, and procedures. Some parts of the Code apply to all activities and measures, whereas others concern only special areas or activities. The Environmental Code sets out well-established environmental principles, such as the precautionary principle, the polluter pays principle, the principle of best available technologies, and the substitution principle. Installations and activities involving a substantial environmental impact must obtain a permit from the Environmental Court. The Environmental Court is a court of first instance for the purposes of permit applications. The Environmental Court also has jurisdiction in cases concerning damages and injunctions against hazardous activities, as well as appeals in cases relating sanction fees. The Swedish route for appeals in cases concerning the environment is always the same and quite simple: Local Environmental Board → County Administrative Board → Environmental Court → Environmental Court of Appeal → Supreme Court.

Sweden has a fairly long history of planning legislation. The planning system is mean to be an integral component and tool of welfare state. Municipalities have a “planning monopoly” and some acts have widened scope for local authonomy. In principle, a two-stage local planning system was established, that is, the municipal comprehensive plan (*oversiktsplan*), and the binding detailed development plan (*detaljplan*), which is to serve as the regulatory basis for issuance of a building permit.

KEY WORDS: Swedish environmental law, planning law, environmental court, Environmental Code, precautionary principle, best available technologies, and the substitution principle, plan hierarchy

1. Çevre Hukuku (miljörätt)

Kuşaklararası dayanışma anlayışıyla tabiat ve uygarlığın bütünleştiği İsveç'te çevre, hayati öneme sahip bir sosyal kurum olarak algılanmaktadır.¹ Anayasa'da mülkiyet hakkının dışında çevre ile ilgili açık bir düzenleme bulunmamakla birlikte yaşam hakkının bir boyutu olarak "sağlıklı ve sürdürülebilir bir çevrede yaşam hakkı"nın tanındığı kabul edilmektedir.² Keza Anayasa'daki ifade özgürlüğü, bilgi edinme hakkı³ ve dosyalara erişim hakkı gibi hukuksal olanaklar da çevre hakkının kullanımını kolaylaştırmaktadır.

İsveç'te aktif olarak çevre konusundaki toplumsal bilinçlenme süreci 20. yy'ın ilk evresinde başlar. 1909'da kurulmuş olan İsveç Doğa Koruma Derneği (SNF)'nin girişimleri belli bir "düşünce mayalanması"na neden olmuş; 1940'ların başından itibaren başlayan "uyanma" süreci [II. Dünya Savaşı'nın yarattığı yıkımların uzaktan da olsa tanıklığında] 1947'lerde (*Fältbiologerna* öncülüğünde) tırmanışa geçmiş;⁴ 1969–1973 dönemlerinde daha da hız kazanmıştır. 70'lerin sonunda ve 1987'lere gelindiğinde endüstri toplumunun çevre sorunları artmaya başlayınca sıkı hukuksal düzenlemeler çıkarma gereği duyulmuştur.⁵

90'lı yılların ikinci yarısında Sosyal Demokrat hükümet, çevre politikalarını gündemin önüne alarak planlı kalkınma ve sağlıklı çevre hareketini toplumun tabanına yaymaya çalışmıştır. Bu kapsamda Yeni Çevre Kanunu (*miljöbalken*) 1998'de kabul edilerek 1 Ocak 1999'da yürürlüğe konmuştur.⁶ Çevre konusunda daha önce çıkarılmış olan yaklaşık onbeş adet yasal düzenlemenin yerini alan ve mevzuat uyumlaştırması yapılarak yürürlüğe konan bu Yasa hem çevre'nin, hem de planlama hukukunun "şemsiyesi" konumundadır.⁷ Yasa'nın bazı hükümleri her

¹ Nilsson, Annika (2000), "Environmental Law", in *Swedish Law in the New Millennium*, (Ed. Michael Bogdan), Stockholm, Norstedts Juridik, s.453 vd.

² Westerlund, Staffan, (2006), "The Swedish Law Codification", in *Zeitschrift für Europäisches Umwelt- und Planungsrecht*, EurUp s. 06/2006

³ Çevresel bilgi edinme hakkı (*right to environmental information*) İsveç uygulamasında geçmiş bir asra uzanan bir güvencedir. Bilgi edinme hakkının çevre konularına özgü gereğince, Sır Kanunu'na giren kısımlardaki ayrıksı durumlar dışında isteyen herkesin çevre ile ilgili bir konuda idareden bilgi talep edebilir. İdarenin kendisi de kayıt altına aldığı her türden bilgiye –kural olarak kamunun erişimi için gerekli idari ve hukuki önlemleri almakla yükümlüdür.

⁴ Petersson, Olof, (1994), *Swedish Government and Politics*, Stockholm: Fritzes, s.156

⁵ Ebbesson, Jonas (2007) "Transbordering Democracy? The Case of Environment Protection" i *Human Rights and Ethics / Derechos humanos y Ética*, Proceedings from the 22nd IVR World Congress, Granada 2005, Volume III (red. Andrés Ollero, Franz Steiner verlag, Stuttgart, 2007), s 275 vd.; Nilsson, 2000, 456

⁶ 1998:808

⁷ Darpö, Jan, (1999) "Current Survey: Sweden", 1999: The New Environmental Code. *EL 1999:3 CS 34*, [http://www.jandarpö.se/upload/EL-Env Code\[1\].doc](http://www.jandarpö.se/upload/EL-Env Code[1].doc) (erişim tarihi 02.02.2009)

türden çevresel faaliyete uygulanabilecek türden genel, bazıları ise özel hükümler içermektedir. Amaç, son derece geniş tutulmuştur; insan sağlığına ve çevreye zarar verici faaliyetlerden korumak, doğal ve kültürel varlıkları muhafaza etmek, iyi bir doğal kaynak ve atık yönetimi sistemi kurmaktır. Yasa’da çağdaş çevre hukukunun önem verdiği koruyucu ilkeler kabul edilmiştir: ÇK Bölüm 2’de “ihtiyat ilkesi”, “kirleten öder ilkesi”, “en uygun teknoloji kullanma ilkesi”, “ikame ilkesi”⁸ bunların başlıcalarıdır. Keza “topluma yeteri eğitim verme ve bilgilenmeyi etkin kılma”, “sürdürülebilir kaynak yönetimi ve eko-dönüşüm” uygulamalarının da altı çizilmektedir. Toplumsal yaşamda farklı menfaatler arasında denge kurmaya yönelik hukuksal önlemlerin yanı sıra, fayda/maliyet tartımı yapılarak ekonomik girişim özgürlüğünün çevre ile bağdaştırılmasına önem ve öncelik verilmektedir.⁹

Çevreye verilen önem, çevre hukukunun teşkilatlanmasında da kendini göstermiştir. Hem idari bakımdan, hem de yargı teşkilatı anlamında çevre hukuku özgün bir kimlik kazanmıştır. Yargı ayrılığının geçerli olduğu İsveç’te çevre ile ilgili konular Çevre Mahkemeleri’nin görev alanına bırakılmıştır.

1.1. Çevre İdari Teşkilatı

1.1.1. Merkezi Yönetim

Genel olarak İsveç idari sistemi “merkez yönetimi” ve “yerel yönetim” yapılanması üzerine kurulmuştur. Merkez yönetimi hükümet, Çevre Bakanlığı ve onunla ilişkili ajanslar ile merkezin taşra uzantısı olarak il’lerden oluşmakta; yerel düzeyde ise mahalli bir yönetim birimi olarak il (bölge) idaresi ve belediyeler yer almaktadır. Teşkilatlanmada il meclisleri (*landstinget*) ile il (bölge) idareleri önemli roller üstlenmiştir. İsveç’te yüksek düzeyde ademi merkezileşmiş idari birimler, yerel ve bölgesel düzeyde özerklik gereklerine uygun biçimde faaliyette bulunurlar. Bakanlıklararası eşgüdümleme ve işbölümü yerel yönetimlere de yansımakta; çevre konusunda sınır aşan etkiler sözkonusu olduğunda idari örgütler birlikte hareket etmektedirler.¹⁰

Hükümetin çevre politikasının yürütümünde birinci derecede sorumlu olan Bakanlık’tır. Çevre Bakanlığı’nın çevre ve imar hukuku konularında yetki ve

⁸ *İkame ilkesi*, çevreye daha az zarar verebilecek, aynı etki ve sonuca sahip madde veya yöntemin tercih edilmesidir. Bkz. Nilsson, 2000, 458

⁹ **Westerlund**, Staffan: “*Law and the Environment*” (revised version 2004), www.imir.com/pdf-filer/law2004.pdf. (erişim tarihi 07.05.2008)

¹⁰ **Gillbergi** Bjorn and **Tamplin**, Arthur, “*Training for Environmental Law Enforcement*”, **International Labour Office Discossing Papers** no , s. 3 vd http://www.eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2sql/content_storage_01/0000019b/80/13/67/7a.pdf erişim tarihi 10.11.2008

sorumlulukları özel yasa ile tanımlanmıştır. Az sayıdaki bürokratik yapı ile (sayıları 125'i geçmeyen memuru) genel eşgüdümleme ve denetim işlevi ağır basan Bakanlığın, imar hukuku ve çevre konusundaki yönlendirme rolünü daha çok genel düzenleyici işlem yoluyla gerçekleştirmeye çalıştığı gözlenmektedir. Bu kapsamda teknik standartlar geliştirmekte ve çıkardığı yönetmeliklerle (özellikle yapı güvenliği konusunda) bunların uygulanmasını sağlamaya çabalamaktadır.¹¹

Keza üst düzeyli bir projeye izin verme konusunda Hükümetin alacağı karar, Çevre Bakanlığı'nın olumlu görüşüne bağlıdır.¹²

1.1.2. Merkezi İdari Otoriteler

İsveç'te 1967'den bu yana farklı boyutlardaki çevre sorunlarıyla ilgili olarak kurulmuş bulunan idari otoriteler vardır. Bunların başında **Çevre Koruma Ajansı** (SwEPA- *Naturvårdsverket*) gelir. Ülke genelinde çevre politikalarını eşgüdümleme merkezi olan Ajansın, yürütme yetkisi zayıftır. Bu kurum genel bir lisanslama birimi olmadığı gibi, bir itiraz mercii de değildir. Ajans, genel düzenleyici kurallar çıkararak çevre politikalarına yön vermeye çalışmaktadır. Bazı çevre ile ilgili davalarda mahkemelerde "müdahale" talebiyle hükümeti temsilen katılabilmektedir. SwEPA'nın bölgesel veya taşra birimi bulunmamaktadır.¹³

İsveç Kimyasal Maddeler Ajansı (KEMI-*Kemikalieinspektionen*), kimyasal maddelerin çevreye verebileceği zararları önlemeye yönelik denetim ve düzenleme birimidir. Ajans, kendi görev alanına dâhil konularda çıkardığı yönetmeliklerle "önleyici" çalışmalara ağırlık verirken, AB normlarına uygun çevresel koruma standartları geliştirerek ülke genelinde tekdüze bir uygulama yaratmaya çalışmaktadır.¹⁴

İsveç Radyasyon Güvenliği Otoritesi (*Strål Sakerhets Myndigheten*) 1 Haziran 2008'den itibaren Radyoaktif Koruma Ajansı ile Nükleer Güç Denetim Otoritesi'nin yerini almıştır. Çevre Bakanlığı'nın denetimi altında çalışan bu idari otorite, radyoaktif kirlilikten korunmanın ölçüt ve önlemlerini geliştirmektedir. Yılda 400 milyon SEK bütçesi olan bu Otorite, bünyesinde çalıştırdığı mühendis, doktor, biyolog, sosyal bilimci, kimyager ve hukukçu olmak üzere 250'yi aşkın personelle hizmet vermektedir.¹⁵

¹¹ <http://vasab.leontief.net/countries/sweden.htm> (erişim tarihi 26.12.2008)

¹² Westerlund, 2007, 47

¹³ <http://www.naturvardsverket.se>

¹⁴ http://www.kemi.se/default___550.aspx

¹⁵ <http://www.stralsakerhetsmyndigheten.se/In-English/About-the-Swedish-Radiation-Safety-Authority1/>

Ulusal Yapı, Konut ve Planlama Kurulu (*Boverket*) merkezi bir hükümet otoritesi olarak kentsel çevre ve doğal kaynak yönetimi, fiziki planlama, yapı ve konut işleri gibi konularda yetkilidir. Çevre Bakanlığı'nın altında çalışan bu Kurul'un ana işlevlerinden biri, sürdürülebilir kalkınma yaklaşımıyla yeni mekansal planlama yöntemleri geliştirmek; planlama sürecinde dikkate alınması gereken ekonomik, ekolojik, kültürel ve sosyal faktörleri ve kentsel gelişim alanlarını saptamak; çıkardığı genel düzenleyici işlemlerle mevzuatın uygulanmasını sağlamaktır. Kurul, sağlıklı ve sürdürülebilir mekân politikasının bir gereği olarak "elverişli konut" (*rätt till lämpligt boende*) ölçütlerini geliştirirken fayda/maliyet analizi ile birlikte maliyet/enerji verimliliği analizlerinin de yapılmasını sağlamaktadır. Planlama ve Kentsel Gelişmeler Dairesi ile İnşaat Dairesi'nden oluşan Kurul aynı zamanda inşaat sektöründe kalite sertifikalarını vermekle de yetkilidir.¹⁶

İsveç Orman Ajansı (*Skogsstyrelsen*) çıkardığı yönetmeliklerle ülke genelinde etkili bir orman rejiminin hayata geçirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Ülke topraklarının yaklaşık %52'sinin ormanlarla kaplı olduğu düşünüldüğünde¹⁷ orman ve ormancılık endüstrisinin hem kalkınmada, hem de toplum sağlığı bakımından sahip olduğu önem, özel bir idari otorite eliyle düzenlemeyi zorunlu kılmıştır.¹⁸

Ulusal Gıda İdaresi (*Livsmedelsverket*) de merkezi bir başka çevre kuruluşudur. Bu birim, gıda ürünleri planlamasından stokuna kadar pek çok konuda yetkili kılınmıştır.¹⁹

Bir diğer danışma ve uzmanlık idaresi **Hukuki, Mali ve İdari Hizmetler Ajansı** (*Kammarkollegiet*)'dir. İsveç'in en eski idari otoritelerinden biri olan bu Ajans (tarihi 1539'lara kadar uzanmaktadır), özellikle su hukuku konularında devlete hukuksal danışmanlık yapmaktadır.²⁰

Çevre yönetimi ve arazi planlaması ile ilgili yetki ve sorumluluğu olan öteki idari otoritelerden bazıları Ulusal Toprak Araştırmaları İdaresi (*Lantmäteriet*),²¹ Ulusal Kültür Varlıkları Merkezi Ofisi (*Riksantikvarieambetet*),²² İsveç Ulusal Yol İdaresi

¹⁶ <http://www.boverket.se>

¹⁷ Yaklaşık olarak 41.3 milyon hektar olan İsveç topraklarının 23 milyon hektarı ormanlık alandan oluşmaktadır. İstatistik bilgileri için bkz. <http://www-nfi.slu.se/>

¹⁸ <http://www.svo.se/episerver4/default.aspx?id=30>

¹⁹ <http://www.slv.se/default.aspx?id=231&epslanguage=EN-GB>

²⁰ <http://www.kammarkollegiet.se>

²¹ <http://www.lantmateriet.se/>

²² <http://www.raa.se/cms/en>

(*Vägverket*),²³ İsveç Endüstriyel ve Teknik Gelişmeler Ulusal Kurulu (NUTEK - *Verket för näringslivsutveckling*)²⁴ gösterilebilir.

1.1.3. Taşra Teşkilatı (İl/Bölge İdaresi)

Merkezin taşra uzantısı olarak İsveç 21 il'e bölünmüştür. Başında, hükümetin atadığı vali bulunur. Bölgesel düzeyde, çok amaçlı il idare kurulları (*Länstyretsen*), bölgesel faaliyetlerin merkezi düzeydeki muhatabıdır. Bazı hallerde tek bir işlev için oluşturulmuş encümenler de bulunmaktadır.²⁵

İl İdare Kurulu en üst düzeyli sivil yönetim birimi olup doğrudan merkezi idarenin uzantısıdır. Merkezi idarenin yetki ve sorumluluğuna verilmiş olan kamu hizmetinin yürütümünden sorumludur. İl İdare Kurulu aynı zamanda planlama ve “yeşil yönetimi” konusunda da bazı önemli işlevleri üstlenmiştir. Merkezin taşra düzeyindeki planlama faaliyetlerini eşgüdümleyer. Milli ölçekteki plan hedeflerinin bölge düzeyinde gerçekleşmesine katkı sağlar. Bu Kurul aynı zamanda belediyeler tarafından hazırlanan fiziki planların kontrol ve danışma birimi olarak çalışır. İl İdare Kurulu, planlama ve kalkınma konusundaki başvuruların ilk derecede muhatabı konumundadır. İl İdare Kurulları'nda mekân ve toplum planlama konusunda ayrı birimler bulunur. Bir fizik planlama ünitesi sürekli planlama ve konut konusu ile ilgilenir. Fizik planlama ünitesi belediyelere değişik türden plan çalışmaları esnasında öneri ve yorumlar getirebilir.²⁶

İl'ler aynı zamanda genel seçimle belirlenip seçilmiş olan il meclisleri (*Landsting*) ile paralel çalışırlar. İl Meclisleri genelde tıbbi tedavi, bölge trafik ve trafik planlaması ve birden fazla belediyeyi kapsayan konularda karar organı olarak faaliyette bulunur. İl Meclisleri gelir vergisi koyabilir, özel okul işletebilir, çocuk veya yaşlıların bakımını üstlenebilir. Esasında sağlık ile ilgili konularda sorumluluk üstlenen İl Meclisleri, aynı zamanda konut politikalarının yaşama geçirilmesinde de etkili olabilmektedir.

1.1.4. Belediyeler (*kommun*)

Sayıları 290'ı bulan belediyeler özerklik anlayışı içinde planlama, arazi

²³ <http://www.vv.se/>

²⁴ <http://www.isv.liu.se/remeso/samverkan/nutek>

²⁵ **Wollmann, Hellmut, (2005) “Country Report Sweden”, Comparing Local Governments in England, Sweden, France and Germany: Between continuity and change, divergence and convergence, www.wuestenrot-stiftung.de/download/local-government s.266 vd. erişim tarihi 12.09.2008**

²⁶ Wollman, 2005, 267

kullanımı ve çevre korumaya yönelik hizmetleri yerine getirmektedir. Denetimden ruhsat vermeye kadar çevre hukukunu ilgilendiren pek çok konuda belediyeler birinci derecede yetkili ve sorumlu idareler olarak görülmektedir. İsveç'te ilke olarak planlama yetkisinin belediyelerin tekelinde olduğu kabul edilmektedir.²⁷ Belediyeler, merkezi hükümetin ana çerçevesini çizdiği, ilkelerini belirlediği sınırlar içinde arazi ve su kaynaklarının kullanım planlamasını yapar. Çevresel kaynak planlamasında belediyelerin ulusal çıkarları da gözetmek zorunda olduğu kabul edilmektedir.²⁸

Belediyeler arazi kullanımı, kaynak idaresi ve enerji konularında sınırışan durumlarda karşılıklı işbirliği içinde hareket ederler.

1.2. Çevre Yargısı

Yargı ayrılığı sisteminin geçerli olduğu İsveç'te çevre ile ilgili konular farklı mahkemelerin yetki alanına bırakılmıştır. Adli mahkemeler tazminat ve ceza sorumluluğuna ilişkin çevre ile ilgili uyuşmazlıkları ele alırlar. Görevi ihmal, kötüye kullanma ve çevreye karşı suçlarda ceza mahkemeleri, tazminat taleplerinde adli mahkemeler devreye girer.

Yeni Çevre Kanunu (*Miljöbalk* 1998:808) ile çevre sorunlarından doğan uyuşmazlıklar idare mahkemelerinden alınmış, özel görevli çevre mahkemelerine verilmiştir. Çevre mahkemeleri adli yargı sistemine dâhil edilmiştir. Çevre yargısı esasında karma bir yapı içerir.²⁹ Daha önce kurulmuş olan su mahkemeleri³⁰ ile idari lisans sisteminin³¹

²⁷ Alfredsson, Björn and Wiman, Jan (2002), “*Planning in Sweden*”. In Ed. by Snickars, Folke – Olerup, Brita and Persson, Lars Olof, **Reshaping Regional Planning**. Ashgate Publishing Limited, Hampshire, s. 15 vd.

²⁸ Adolphson, Marcus (2008) “*New urban settlements in a perspective of public and private interests. Case study: a Swedish municipality within the hinterland of the Stockholm city*” <http://www.springerlink.com/content/g8134h87p2124v53/fulltext.pdf>, s.348 (erişim tarihi 12.01.2009)

²⁹ Hem idari, hem de adli nitelikteki çevre uyuşmazlıklarını görmekle yetkilendirilmiş olan çevre mahkemelerinin İsveç hukukunda geçerli olan “yargı ayrılığı” siteminde bir kırılma yarattığı, mevcut durumun hibrit bir asimilasyon ürünü olduğu ileri sürülmüştür. Bkz. Lavin, Rune, (2000), “*Administrative Law and Procedure*”, in **Swedish Law in the New Millenium** , (ed. M.Bogdan), s.90

³⁰ Su mahkemeleri, su hukukundan doğan uyuşmazlıkların yanı sıra, kamulaştırma ve lisans verme gibi konularda da görevliydi. Keza su kaynaklarının işletilmesi (kullanımı) hakkı ve enerji kaynağı olarak yararlanılması konularında uzmanlık otoritesi olarak görevlendirilmişti. Bkz. Thampapillai, Vinoli (2007), **Water Governance in Sweden**, Swedish University of Agricultural Sciences (SLU) Working Paper Series 2007:2 Department of Economics / Institutionen för ekonomi Uppsala, s.21

³¹ Çevre lisans sistemi 1969’da Çevre Koruma Kanunu ile getirilmiştir. Bu dönemde bu iş ile ilgili Lisans Kurulu oluşturulmuştu. Bölge lisans kurulları az-çok il idare kurulları ile ilişkilendirilmiş ve İl İdari Tetkik Delegasyonu olarak adlandırılmıştı. Bu delegasyonun kararları aleyhine Merkezi Lisans Kurulu’na başvuruluyordu. Küçük çaplı lisans işlemleri ise belediye çevre

yerine getirilmiş olan Çevre Mahkemeleri aynı zamanda altyapı, madencilik gibi yüksek önemdeki bazı çevresel faaliyetlerin izin sistemindeki muhatabıdır.³² Adli mahkemelerin kapsamında olmasına karşın çevre mahkemeleri, çevre ile ilgili idari mercilerin kararlarına karşı başvuru yeri olarak görevlendirilmiştir.³³

Çevre hukuku'nun bir başka boyutu olan arazi değerleri ile ilgili uyuşmazlıklar ise Toprak Mahkemelerinde görülür. Bu mahkemeler idari yargının görev alanına girmeyen arazi bölünmeleri ve kamulaştırma, tazminat gibi konularla ilgilenir.

Şimdilerde 5 il'de çevre mahkemeleri bulunmaktadır (*Växjö, Vänersborg, Stockholm, Östersund ve Umeå*). Mahkemelerin yetki alanları nehir sınırları ile belirlenmiştir.

İl Çevre Mahkemeleri (*Miljödomstolen*), ilk derece mahkemesi konumundadır. Bunlar aynı zamanda bazı büyük çaplı çevre faaliyetlerinde lisans vermekle de yetkili kılınmışlardır. Bu mahkemelerin kararlarına karşı Bölge Çevre Mahkemeleri'ne (*Hovrätt*³⁴) itiraz edilebilir. Oradan da bir başvuru izniyle Yüksek Çevre Mahkemesi (*Miljööverdomstolen*)'ne kadar gidilebilir.³⁵

Küçük çaplı çevresel faaliyetlerde lisans başvuruları İl İdaresi Tetkik Delegasyonu (CAED)'na yapılır. Bu faaliyetler çevre mahkemelerinin görev alanı dışında kalan lisans gerektiren faaliyetlerdir. Bu birimin kararlarına karşı ilk derece çevre mahkemelerine itiraz edilebilir. Buradan da Bölge Çevre Mahkemelerine temyiz yolu ile başvurma olanağı vardır. İtiraz yoluyla gelen uyuşmazlıklar öz itibarıyla "idari uyuşmazlık" niteliğinde görüldüğünden çevre mahkemeleri bu başvurularda İYUK (1971:291 SFS) hükümlerini uygulamaktadır.³⁶ Bir sonraki temyiz yeri Çevre İstinaf

idadesince yapılıyordu. Kural olarak Merkezi Çevre Kurulu'nun kararlarına karşı hükümet'e itiraz edilebiliyordu. Hükümet kararı yargısal denetimin konusu olabiliyordu. Bölge kurullarının kararlarına karşı itirazlar Merkezi Çevre Kurulları'ndan öteye taşınmıyordu. Bkz. **Gillberg, Minna and Hydén, Håkan** "Recent Environmental Law Developments in Sweden" in <http://www-user.uni-bremen.de/~avosetta/hydenrecenvdev.html> erişim tarihi 3.12.2008

³² **Westerlund, Staffan**, (2007), **Environmental Law in Sweden**, Uppsala University, s.52.

³³ **Darpö, Jan**, (2009), "Environmental justice through environmental courts? Lessons learned from the Swedish experience" in Ed. by Ebbesson, Jonas and Okowa, Phoebe **Environmental Law and Justice in Context**, Cambridge University Pres, s.176 vd.

³⁴ Hovrätt, aslında adli yargının istinaf mahkemesi konumunda olup, çevresel davalarda da bu görevi yerine getirmektedir.

³⁵ Lavin, 2000, s.90; Yüksek Çevre Mahkemesi konumundaki Yargıtay bir içtihat mahkemesi olup, yılda ortalama olarak 5 ya da 6 içtihat üretmektedir.

³⁶ Buna karşın çevre mahkemelerindeki özel hukuk niteliğindeki bazı uyuşmazlıklara (ör. Su davaları, tazminat davaları gibi) hukuk usulü muhakemeleri hükümleri uygulanır.

Mahkemesi'dir. Burada da İYUK hükümleri uygulanır. Temyiz silsilesi burada son bulur. Bu itiraz Yüksek Çevre Mahkemesi'ne gelmez.

Çok küçük sayıdaki bazı faaliyetler için belediye çevre birimi yetkilidir. Bunun kararlarına karşı ise Delegasyon'a itiraz edilebilir. İtirazdan sonuç alınamaz ise üst yargısal mercilere de gitme olanağı vardır.

Çevre ile ilgili bir uyuşmazlıkta yargı önünde iki taraf bulunur. Bir tarafta davacı veya idari bir izin başvurusunda bulunan kişi; öte tarafta ise bireysel veya kamusal bir menfaati temsil eden ve karardan etkilenen bir kişi yer alır. Merkezi idareler geleneksel olarak kamu yararını temsil ederler. Özellikle Çevre Koruma Ajansı burada öncü rol oynar. Bazı sivil toplum kuruluşları da çevre ile ilgili kararlara karşı davaya katılabilirler. Ancak taraf ehliyeti sıkı koşullara bağlanmıştır. Bir derneğin dava açabilmesi için en az 2000 üyesinin olması, İsveç devleti içinde üç yıldan beri faaliyette bulunmuş olması ve kâr amacı gütmeyen bir organizasyon olması gerekir.³⁷

Çevre mahkemeleri bir hukukçu (başkan), bir çevre uzmanı, bir sınaî ve belediye işleri uzmanı ve bir de Çevre Koruma Ajansı'nın yetki alanına giren işlerde uzman yargıçtan oluşur. Bölge Çevre Mahkemesi ise en az üç hukukçu ve bir çevre uzmanından oluşan heyetle çalışır. (Bu heyette sayı en az üç, en çok beş'dir).³⁸

Delegasyon (CAED) ise İl İdareleri'nin bir uzantısı olarak çalışır. Burada yargıçlık deneyimi olan bir hukukçu (bu kişi aynı zamanda idarenin de bir memurudur) ve bir çevre uzmanı bulunur. İdari işler, İl İdaresi'nin personeli tarafından yürütülür. Ancak karar verirken tam bir bağımsızlık içinde hareket ederler. Delege, İl idaresinden herhangi bir biçimde emir veya talimat almaz; nüfuz ilişkisine girmez.³⁹

1.2.1. Tazminat Sorumluluğu

Çevreye zarar veren faaliyetler nedeniyle tazminat sorumluluğu İsveç uygulamasında özel hukuk ağırlıklıdır. Adli yargının elli yıldan bu yana süreklilik kazanan içtihatlarıyla çevreye zarar veren faaliyetlerden dolayı tazminat talepleri karara bağlanmaktadır. Bu konudaki ilk yasal dayanak 1969 tarihli Çevre Koruma Kanunu'dur. 1986'da Çevresel Zararlar Kanunu (*Environmental Damage Act*) tazminatın istemlerine ilişkin uygulamaların maddi ve usulî esaslarını belirlemiştir.

³⁷ Uygulamada Greenpeace ve WWF gibi büyük organizasyonların bile bu şartları gerçekleştirmediği, sadece bir veya iki derneğin bu şartlara sahip olabildiği belirtilmektedir. Darpö, 2009, 179

³⁸ Darpö, 2009, 178

³⁹ Westerlund, 2007, 51 vd.

Çevre Kodu'nun 32. Bölüm'ünde de bu hükümlere paralel düzenlemeler yer almaktadır. Sorumluluğun şartları sıkı, kapsamı ise geniş tutulmuştur. Çevreye zarar verici herhangi bir faaliyet (kirlilik, gürültü, koku veya su kullanımından kaynaklanan zararlı eylemler) sorumluluk doğurabilmektedir. Kasıt veya ihmâl yoluyla olunmasa bile, makul biçimde değerlendirildiğinde tolere edilmeyeceği düşünülen bir fiil nedeniyle dahi sorumluluğa hükmedilebilmektedir.⁴⁰ Maddî tazminat kişisel zarar, malvarlığındaki fiili eksilme ve yoksun kalınan kazanç dikkate alınarak hesaplanmaktadır.

1.2.2. Bir Lisans Başvurusunda İzlenen Süreç⁴¹

Hazırlık Evresi; Çevre Kanunu bir kimsenin lisans başvurusunda bulunacağı zaman hangi gerekleri yerine getireceğini ayrıntısıyla düzenler. Bu aşama açıklık gereklerine uygun biçimde başvuru dosyasına konan bütün bilgi ve belgelerin titizlikle incelenmesini içermektedir.

Görüşme; Sadece çevre otoriteleri değil, aynı zamanda o bölgede fiziksel ortaklık ilişkisi olan ya da en azından “ilgililer” de müzakerenin ilk evresine katılabilirler. Bu aşama bilgi vermeye yöneliktir. Karşılıklı bilgi alışverişine yönelik bir müzakere süreci, ileride ÇED başvurusuna da referans oluşturur.

Çevresel Etki Raporu; Başvurucu yapacağı faaliyetin çevresel etkilerini bir raporla açıklamalıdır. Bu açıklama, ÇED için öngörülen formatta olmalıdır (İl İdaresi'nin bu aşamada bir katalizörlük görevi olsa da, tam anlamıyla müdahale yetkisi bulunmamaktadır). Açıklamalar ile ilgili her türlü sorumluluk, başvurucuya aittir.⁴²

Bir lisans için resmi başvuru dosyasında ilgili olabilecek ve değerlendirmeyi kolaylaştırmaya yönelik bütün bilgi ve belgenin eklenmesi gerekir. Bu kapsamda Çevresel Etki Raporu ile teknik öteki belgelerin dosyaya konulması gerekmektedir.

İsveç'te 1970'li yıllarda ÇED süreci bir hayli sancılı geçmişse de, 90'lı yıllardan itibaren adeta bir “patlama” yaşandığı söylenebilir. Öyle ki, ilk başlarda önemli yatırımlar açısından ÇED istenirken, sonraları irili-ufaklı pek çok faaliyet için aranır olmuştur. 2006'da Avrupa Birliği normlarının içselleştirilmesiyle ÇED, artık kritik bir aşamaya gelmiştir. Bundan sonra ÇED sadece İsveç çevre mevzuatına uygunluğun

⁴⁰ Darpö, 1999, 3

⁴¹ Bu başlık Westerlund, 2007, 138-143'deki anlatım akışı esas alınarak işlenmiştir.

⁴² <http://mkb.slu.se/eiacentre/abouteia.asp>

değil, aynı zamanda AB standartlarına uygunluğun da göstergesi ve gereği olarak algılanmaktadır.⁴³

Değerlendirme Aşaması; İdare Mahkemesi'ne gelen başvuru dosyası önkoşullar bakımından incelenir. Evrakta ve usulî gereklerde bir eksiklik bulunmazsa esas incelemeye geçilir. Bu aşamada Çevresel Etki Raporu (ÇER)'nin doğruluğu ve yeterliliği enikonu biçimde değerlendirilir. Değerlendirme (başvuru) hakkında görüş ve itirazlarını almak üzere belediye ve diğer kişi ve kurumlara bildirimde bulunulur. Bu, aynı zamanda halka açık duyuru yerlerine de asılır. Özellikle hakları ve özgürlükleri bu faaliyetten etkilenecek olan kişiler haberdar edilerek katılımı sağlanmaya çalışılır.

Bu duyuru üzerine mahkemeye yollanan görüş ve itirazlara cevap vermesi için başvuru sahibine bunların bir nüshası yollanır. Mahkeme, dosyanın olgunlaştığına kanaat getirdiğinde esas hakkında karar vermek üzere toplanır. Duruşma alenidir.

Duruşma sırasında başvurana ve bu başvuru hakkında itirazı olanlara (belediye, sivil toplum kuruluşları, komşu taşınmaz sahibi vb.) söz hakkı verilir. Her iki yan argümanlarını ortaya koyar. Mahkeme burada özellikle çevresel etki raporlarının yasal gerekleri karşılayıp karşılamadığını öncelikle değerlendirir. Duruşmanın nasıl yürütüleceği mahkemenin takdirine kalmıştır. Dosya ile ilgili olabilecek her tür bilgi ve belgenin ortaya konulmasına; başvuru hakkında farklı görüş ve önerileri olanlara da bunu ortaya koymalarına izin verilir.

Karar Aşaması; Nihai karar teknik anlamda lisans vermeye yönelik veya başvurunun reddine dair bir yargı kararıdır. Bu karar aynı zamanda lisansın şartlarını da içerir. Lisans kararı temyize açıktır. Bu başvuru üzerine mahkeme lisans verilenlerin bu hakkını temyiz sonuçlanana kadar kullanıp kullanamayacağına (gerekirse ihtiyati tedbir kararı da alarak) karar verebilir.

Bazı faaliyetlere hükümetin lisans verdiğini de hatırlatmak gerekir. Bunlar genelde siyasi karar ve sorumluluğu ağır basan (örneğin, taşımacılık, enerji üretimi ve/veya iletimi, madencilik) faaliyetlerdir. Ancak AB entegrasyon sürecinin ardından bu faaliyetlerin AB Yönergelerine de uygun olma zorunluluğu nedeniyle bazı yapısal değişimlere gidilmiştir. Öte yandan bazı küçük çaplı faaliyetler içinse lisans sürecine başvurmaya gerek görülmemektedir.

⁴³ <http://mkb.slu.se/eiacentre/abouteia.asp>

Yapı izni (*bygglov*) alınırken de buna benzer bir usul uygulanır. Ayrıntılı uygulama planında öngörülen çerçevede, bir başvurunun İmar Kanunu (Planlama ve Yapı Kanunu) ile Çevre Kanunu'nun gereklerine uygunluğu araştırılır. Öncelikle, o yapının inşa edileceği arazi parçasının “kamu yararı” (*allmänhetens intresse*) bakımından niyet edilen amaç için elverişli olup olmadığına bakılır. Buradan kamu yararının, en çok sağlık ve çevresel görünüme odaklandığını belirtmek gerekir (*PBA, Chapter2/Section1*).

1.2.3. Çevre Ceza Hukuku (Çevre Suçları ve Kolluk)

İsveç'te çevrenin ceza yaptırımları aracılığıyla korunması görece eskilere dayanır. 1969 tarihli Çevre Koruma Kanunu ceza yaptırımları aracılığıyla çevre değerlerinin korunması konusunda özel hükümler getirmiştir. Bu Yasa'da lisans şartları sıkı koşullara bağlanırken, çevrenin denetiminde “izin koşulları”nı da disiplin altına almıştır. Lisanslama önemli bir uygulama aracıdır. Lisans vermek için gerekli olan şartlar aynı zamanda maddi çevre hukukunun ve yaptırım hukukunun da ön koşullarını oluşturmaktadır.

Daha sonraki dönemlerde Çevre Koruma Kanunu'na çevre kabahatleri olarak nitelenebilecek türden eylemler için para cezası yaptırımı içeren hükümler de eklenmiştir. 1981 tarihli değişiklikle Ceza Kanunu'na da çevre suçları eklenmiştir. Bununla eylemin ciddiyetine göre 30 ile 60 gün karşılığı para cezası hükmü getirilmiştir.

Çevre suçlarının çoğu daha sonraları Ceza Kanunu'ndan Çevre Kanunu'na transfer edilmiştir. Fauna ve floranın korunmasına yönelik düzenlemelerde sert önlemler dikkati çekmektedir. Örneğin, bir evcil hayvanı korumak amacıyla bir kurda ateş edip öldürülmesi 6 ay hapis cezasını gerektirebilmektedir. Çöp poşetini, çöp konteynerinin dışına bırakıp kirliliğe neden olan birine 12.000 SEK (1300 €) para cezası verilebilir. Çevre düzeni ve temizliği konusunda “fahri müfettişlere” (çöp ajanları) de görev verilmektedir.⁴⁴

2007'lerde çevre hukuku ve çevre ceza hukukunda yenileme çabaları dikkati çekmektedir. Çevre Kanunu'nun 29. Maddesi çevre ceza hukuku ilkelerini belirlemektedir. Özellikle lisans sınırlarını aşan kirlletici eylemler ve ciddi hidrolojik değişime neden olabilen eylemler için ağır yaptırımlar öngörülmektedir. Kasıt veya ihmal sonucu bir eylemle kirlletmek suretiyle, izin verilmeyen bir davranışta bulunmak suretiyle çevreye zarar veren kişi “Çevre Suçu” (*miljöbrott*) işlemiş sayılmaktadır.

⁴⁴ *Fahri müfettişler* genelde polis emeklisi olanlardan ve sicili temiz olanlardan seçilmektedir.

Bu kapsamda çevreye zarar verici bir kimyasal maddeyi oldukça dikkatsiz biçimde bulundurmak, izin verilen bir faaliyetin izin sınırlarını aşarak çevreye zarar vermek, çevresel denetimi engellemek, ürün ve faaliyeti hakkında yeterince bilgi vermemek çevresel suç olarak nitelendirilebilmektedir.⁴⁵

İzleyen maddelerde alan koruması, türlerin korunması, çevreye zararlı kimyasalların muhafazası, izin verilmeyen çevresel etkileri olan faaliyetler; denetimi engelleme, çevre koruma bakımından yetersiz bilgi, çöp dağıtma (*littering*), konulmuş olan yasaklara aykırı davranışlar için öngörülen ceza yaptırımları yer almaktadır. Eylemlerin “çapı” ve yarattığı zararlı sonuç dikkate alınarak korunan hukuksal değer ölçüsünde yaptırıma hükmedilmektedir. Aynı zamanda suç konusu şey’in de zorralımına karar verilmektedir.

Çevre para cezaları Yasa’nın 30. vd. maddelerinde düzenlenmektedir. Bu yaptırımlar idare tarafından izin sınırını aşan eylemlere uygulanmaktadır. Burada izin ve yasaklar sadece iç hukukta değil, aynı zamanda AB hukuku normlarını da içermektedir. Yaptırımı uygulayacak olan, denetimle yetkili otoritedir. Para cezası, tebliğden itibaren 30 gün içinde ödenmelidir. İdari para cezasına (*astreinte*) uyulmaması durumunda ilgili idare mahkemeye başvurarak bu yaptırımın uygulanmasını sağlamaktadır.⁴⁶

Çevreye zarar verici eylemler nedeniyle hürriyeti bağlayıcı ceza yaptırımları, fiilin yarattığı sonuçlara (ciddiyetine) göre 6 ay’dan 6 yıla kadar değişmektedir. Ciddi olmayan suçlarda üst sınır 2 yıl’dır. Ancak eylemin ciddiyeti⁴⁷ni takdir bilirkişiler ve mahkemeye kalmıştır. Örneğin kalıcı veya ağır hasar, kasit veya ihmâl sonucu oluşmuş ise zarar “ciddi” olarak değerlendirilmektedir. Hasarın kalıcı veya ağır olması doğrusal bir ölçümlemeyi gerektirmekte ve buna da genelde uzman bilirkişiler karar vermektedirler.⁴⁸

Çevre Kolluğu (polisen och åklagarväsendet): İsveç’te özel bir çevre kolluğu olmasa da uygulamada çevre suçları konusunda uzmanlaşmış polisler ile sayıları 20’yi aşan savcılar çevre korumaya yönelik etkili mücadelede aktif rol oynamaktadır.⁴⁹

⁴⁵ Nilsson, 2000, 452

⁴⁶ Darpö, 2009, 178

⁴⁷ “Eylemin ciddiyeti” için belli bir standart ölçü bulunmamakta, bu yargının takdirine bırakılmaktadır.

⁴⁸ Westerlund, 2007, 169

⁴⁹ Westerlund, 2007,

1.3. Çevre Vergileri (*Miljöskatter och miljöavgifter*)

Çevrenin mali araçlarla korunmasına yönelik önlemler konusunda İsveç katı kurallara sahiptir. Gerçekten de son yıllarda çevreye zararlı faaliyetlerin mümkün oldukça en az düzeye indirilmesi için yapılan çalışmaların bir boyutunu mali uygulamalar oluşturmaktadır. Vergi ve harçlar başta olmak üzere teşvik tedbirleriyle de çevrenin korunması için çeşitli mali (mücadele) araçlar(1) devreye konulmuştur. Özellikle enerji ve taşımacılık sektöründe çevre vergilerinin sıkı biçimde uygulanması ile kirletici emisyonlarda önemli ölçüde azalma kaydedildiği gözlenmiştir.⁵⁰ Bu kapsamda enerji vergisi, yakıtlarda karbondioksit vergisi, sülfür vergisi, elektrik tüketiminde enerji vergisi alınmaktadır. Keza akaryakıt vergileri, motorlu taşıt vergileri ve yol harçları da bu amaca yönelik olarak uygulanmaktadır.

1970'lerde baş gösteren petrol krizinin ardından artık endüstri toplumunun enerji ihtiyacı ve enerji kaynaklarının önemi iyice anlaşılmıştır. O tarihten sonra fosil yakıtlar(petrol, kömür ve doğal gaz)'a olan bağımlılık bir ölçüde azalsa da 2005 verilerine göre bu yakıt grubu İsveç enerji ihtiyacının %37'lik dilimini oluşturmaktadır. Nükleer güç tüketimi bu ihtiyaç tablosunun %33'ünü ve hidroelektrik güç ise %12'sini oluşturmaktadır. İsveç'te enerji kaynaklarının çoğunun ısıtmada kullanıldığı anlaşılmaktadır. Toplam tüketimin %34'ü evlerde ve

İsveç'te Çevre Vergileri 2004–2007 ⁽⁵²⁾				
(Milyon SEK)				
	2004	2005	2006	2007
Toplam	73.902	77.927	79.413	79.459
Enerji Vergileri (Energy tax)	63.946	65.900	66.893	67.233
Enerji Vergisi (Toplam) >Energy tax (total)	34.948	37.882	38.303	38.288
Akaryakıt Tüketim Vergisi (> fuel tax)	17.880	19.661	19.277	19.456
Elektrik Tüketim Vergisi (electricity tax)	17.069	18.221	19.026	18.832
Öteki Elektrik (ürün) Vergileri (Other product taxes on electricity)	2.486	2.483	3.846	4.219
Hidroelektrik güç verg. (hydroelectric power tax)	-	-	-	-
Nükleer güç vergisi (nuclear power tax) ¹	1.863	1.794	3.198	3.238
kayıp ve depolama ücreti/vergisi (fees/tax for reduction and storage)	645	689	648	981
CO ₂ vergisi (>Carbon dioxide tax)	26.490	25.535	24.744	24.726

⁵⁰ <http://www.naturvardsverket.se/en/In-English/Menu/Legislation-and-other-policy-instruments/Environmental-instruments/our-kinds-of-instruments/Economic-instruments/Environmental-taxes-and-charges/>

Bazı Maddelerden Alınan Vergiler (Tax on certain substances)	1.416	1.309	1.187	1.308
Sülfür Vergisi (>Sulphur tax)	131	75	80	56
İç Hat Seferleri Vergisi (>Tax on domestic air transport)	-	-	-	-
Insektisidlerden alınan vergi (>Tax on insecticides)	61	77	81	81
Ticari gübrelerden alınan vergi (>Tax on commercial fertilizers)	303	329	295	306
Atıklardan alınan vergi (>Tax on waste)	729	735	646	787
Çevre koruma harcı (>Environmental protection fee ²⁾)	108	-	-	-
Atık pil harcı (>Fee to the battery fund)	84	93	85	78
Taşımacılıktan alınan vergiler (Tax on transportation)	8.338	10.518	11.079	10.657
motorlu taşıt vergisi (>Vehicle tax)	8.062	10.247	10.519	10.298
motorlu taşıt alım vergisi (>Sales tax on motor vehicles)	-	-	-	-
trafik yükü vergisi (>Congestion tax)	-	-	290	204
kilometre vergisi (>Kilometre tax)	-	-	-	-
araç hurda harcı (>Fee to the vehicle scrap fund)	276	271	270	155
Doğal kaynaklardan alınan vergiler (Tax on natural resources)	202	200	254	261
Doğal taşlar vergisi (>Natural gravel tax)	202	200	254	261
GSYİH içindeki oranı (Per cent of GDP in Sweden)	2,8%	2,8%	2,7%	
Toplam vergi geliri içindeki oranı (Per cent of total taxes in Sweden)	8,7%	8,5%	8,3%	
1) Elektrik enerjisinden alınan vergi uygulamasına 1 Haziran 2000'den itibaren son verilmiş, yerine nükleer termal güç vergisi getirilmiştir. 2) 2004'den sonra da mevcut olmasına karşın, şimdilerde vergi dışı gelirler grubuna kayıtlıdır.				

hizmet sektöründe kullanılırken, %37'si sanayide ve %29'u taşımacılık alanında kullanıldığı belirtilmektedir.⁵¹

Çevre vergileri kimyasal maddeler, ürünler, atıklar, emisyonlar ve doğal kaynaklar üzerinden alınmaktadır. Özellikle tarımsal girdiler üzerinden alınan vergilerin

⁵¹ Sjöstrand, Mats (2007), "Taxes in Sweden", Tax Statistical Yearbook of Sweden, Stockholm: Swedish Tax Agency, s. 15

(pestisidler ve gübreler) ve öteki kimyasal maddelerin (solvent, PVC, hammaddeler ve su) yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır.

İsveç'te 1994–2002 yılları arasında toplam çevresel vergi gelirinin %98'ini enerji ve taşımacılık sektöründe uygulanan çevre vergileri oluşturmaktadır. 2007 verilerine göre enerji ve çevre vergileri, tüketimden alınan vergi toplamının 2/3'sini oluşturmaktadır. 2002'de tarım ilaçları ve gübrelerden elde edilen çevresel vergi hasılatı 400 milyon SEK (toplam vergi gelirinin %0.6'sı) dır.⁵²

Çevre vergilerine karşı siyasi direnci kırmak için vergi mükelleflerine dönüşümü olan bir sistem devreye konulmuştur. İsveç'te NO_x emisyonları üzerine konan vergi, şirketin enerji kullanımından alınan vergileri yatırdığı sırada otomatik ve tam olarak iade edilmektedir.⁵⁴ Böylece bu uygulama ile, kirliliğe neden olabilecek yatırımlarda bir azalma, yakıt tüketimini kısma ve diğer önlemlerle çevreyi etkili biçimde korumak olanaklı olmuştur.⁵⁵

İlk başlarda petrol ve elektrik tüketimine vergi uygulaması başlatılırken amaç, kırsal kesime elektrik ve yol gibi altyapının götürülmesi için finans kaynağı oluşturmaktır. Şimdilerde ise amaç gelir dağılımında adaleti sağlamanın yanı sıra, farklı enerji kaynaklarının hem muhafazası, hem de çevreye zararlı biçimde kullanımının önüne geçilmesidir.⁵⁶ Son yıllarda CO₂ vergisi tedrici olarak artırılırken, öteki enerji tüketim vergilerinin oranı ise düşürülmüştür. Buradaki amaç CO₂ salımını azaltmaktır.

Bazı enerji vergileri bölgesel olarak farklı oranlarda uygulanabilmektedir. Örneğin, İsveç'in kuzeyinde diğer bölgelere oranla daha düşük oranlı elektrik enerjisi vergisi uygulanmaktadır. Keza enerji üzerinden alınan vergiden aynı zamanda KDV de alınmaktadır. KDV, tüketim vergilerini de içine alan birim satış fiyatı üzerinden uygulanmaktadır.⁵⁷

⁵² Kaynak: Statistics Sweden http://www.scb.se/Pages/TableAndChart___39451.aspx

⁵³ Millock, Katrin – Nauges, Céline and Sterner, Thomas, “Environmental Taxes: a Comparison of French and Swedish Experience From Taxes on Industrial Air Pollution” www.hgu.se/files/nationalekonomi/personal/thomas%20sterner/a66.pdf erişim tarihi 25.02.2009 s.2-5

⁵⁴ Sterner, Thomas and Häglund, L. (2000) “Output Based Refunding of Emissions Payments: Theory, Distribution of Costs, and International Experience”, **RFF Discussion Paper**, Resources for the Future, Washington, DC. S. 00-29,

⁵⁵ Bir gözleme göre 190 firmanın 5 yıl içindeki emisyonlarının olumsuz etkilerini %50 azalttığı, bu firmaların şimdilerde uluslar arası standartların çok altında emisyon saldıkları belirtilmektedir. Bkz. Söderholm, Patrik (2004), “Extending the Environmental Tax Base”, **Report 5416**, <http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/620-5416-3.pdf> erişim tarihi 3/6/2009, s.23

⁵⁶ Sjöstrand, 2007, 16

⁵⁷ Sjöstrand, 2007, 16

Akaryakıt tüketimine ilave olarak motorlu taşıtlardan da değişik isimler altında vergi alınmaktadır. İsveç'te taşıt vergileri ilk defa 1922'de yolların bakımını finanse etmek amacıyla konulmuştur. 1950'lerde özel bir taşıt alım vergisi getirilmiştir. Bunun konuluş amacı, hızla artan taşıt talebinin önüne geçmek; bir tür "talep dalgakıranı" yaratmaktır.⁵⁸ 1998'de karayollarında (Avrupa genelinde de uygulanan) ağır yük taşıyan araçlardan alınan yıpranma harcı uygulamasına geçilmiştir. Buna göre 12 ton ve üstü ağırlıktaki yük vasıtaları harca tabidirler. Üç dingile kadar olan römorkörlü ağır vasıtalar için 6831 SEK, dört dingilliler için 11.385 SEK harç uygulaması sözkonusudur. İsveç trafik siciline kayıtlı olan araçlar bu harcı yılda bir kez (ve tek seferde) öderler. Yabancı menşeli sürücüler ise bazı karayollarını ve otobanları kullanması durumunda bu harcı öderler. Örneğin, 2006 verilerine göre yabancı sürücülerden alınan toplam yol yıpranma harcı 55 milyon SEK'tir.⁵⁹

2006 yılının başlarında başkent Stockholm'de özel bir vergi uygulamasına geçilmiştir. Gün geçtikçe artan trafik yükünü bir ölçüde azaltmak, şehre araçla girilmesini caydırmak için uygulamaya konan "trafik yükü vergisi" (*araç ayakbastı parası*) 2007 Haziran'ından itibaren kalıcı hale getirilmiştir. Buradan elde edilen gelir, şehrin yol ağının yenilenmesinde kullanılmaktadır. 2006 verilerine göre buradan toplam 492 milyon SEK gelir elde edilmiştir.⁶⁰

2. Planlama ve İmar Hukuku

Mekân –arazi kullanım- planlaması (fizik plan) İsveç hukukuna 200 yıldan beri girmiştir. Çevre koruma ile planlama konusunda yakın bir ilişki olduğu gerçeğinden hareketle pek çok önleyici nitelikteki çevre düzenlemesi planlar aracılığıyla hayata geçirilmektedir. Özellikle yerel yönetimlerin köklü bir deneyime sahip oldukları söylenebilir. 1874 tarihli Milli İmar Kanunu, imar uygulamalarını disiplin altına almak için çıkarılmıştır. Burada özellikle de yerleşim alanlarının bilimsel esaslara uygun olarak kullanımının yanı sıra, yapı güvenliği üzerinde de durulmaktadır. Ancak yasa, kentsel yerleşim alanlarını kapsadığından, kırsal alanlar bakımından yetersiz kalmıştır. Bu yetersizlik daha sonra çıkarılmış olan 1907 tarihli Planlama Kanunu ile giderilmeye çalışılmıştır.⁶¹ Bu yeni Yasa'da, 1917 ve 1922'de önemli değişiklikler yapılmış; bu değişikliklerin yeterli olmadığı anlaşıldığında 1931'de yeni bir Yapı ve Planlama Kanunu çıkarılmıştır.⁶²

⁵⁸ Bu vergi 1996'da binek otomobilleri'nde, 1998'de de yük arabalarında kaldırılmış; 2001'de otobüs ve motosikletlerde de kaldırılarak uygulamaya son verilmiştir.

⁵⁹ Sjöstrand, 2007, 16

⁶⁰ Sjöstrand, 2007, 16

⁶¹ Wollman, 2005, 270

⁶² www.vasab.leontief.net/countries/sweden.htm (erişim tarihi 26.12.2008)

1940'lı yıllarda planlama hukukunda “kamu sağlığı” kavramına öncelik verilmiştir. Önceki Yapı Kanunu'nda mekân planlama, toplumsal ve ekonomik gelişmenin bir aracı olarak algılanıyordu. Fizik planların onay süreci merkezi yönetimde bittiği dönemlerde planlar merkez ve yerel yönetimler arasında bir “fren ve denge” mekanizması olarak görülüyordu. İl (Bölge) İdaresi'nin onayıyla yürürlüğe konan belediyelerin fizik planları hukuksal gücünü çifte onaydan alıyordu.⁶³

Kamuoyunda yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve yetkilerinin arttırılması yönündeki baskılar sonucu 1947'de yeni bir İmar Kanunu çıkarılarak bazı kurumsal yenilikler getirilmiştir. Bunlardan ilki, yerel yönetimlere fizik plan yapma konusunda tekel yetkisinin verilmesidir. Belediyelerin arazi kullanımını ve mekânsal planlama konusunda tam sorumlulukla hareket etmesi sağlanmıştır. Belediyelerin yerleşme alanlarında gelişme aksları belirleme konusundaki yetkileri daha belirginleştirilmiştir. İkincisi, yeni yasa ile iki aşamalı bir planlama süreci öngörülmüştür. Plan hiyerarşisi, bölge planları ve master planlarını içeren fizik planları ile semt planları ve yapı planlarını içeren “ayrıntılı” uygulama imar planlarından oluşuyordu. Fizik planları merkez yönetimin onayı ile yürürlüğe giriyordu. İnşaat yapmak isteyen bir arsa sahibi belediye encümeninden onay alması gerekiyordu. Encümen onayı sırasında özellikle imar disiplininin gereklerine dikkat ediliyordu.

1950'li yıllarda hükümet de sosyal refah devletinin imarcılık boyutuna özgü konularda bazı programları devreye soktu. Bu amaçla konut açığını gidermek, spekülâtlere fırsat vermemek ve konut fiyatlarını makul düzeyde tutabilmek için özel bir “kentleşme programı” yürürlüğe konulmuştur.

Böylece planlama ve imar hukuku, İsveç refah devletinin toplumcu demokrasi anlayışını yaşama geçirmenin bir aracı olarak kullanılmıştır. Ulusal konut politikası, bunun çekirdeğini oluşturdu. Bu kapsamda yerel yönetimlerin arsa satın alması, toprak bankası kredileri kullanılması, belediyelere merkezi hükümete borçlanma olanağı, kamulaştırma gibi hukuksal araçlar sağlanmıştır.⁶⁴

1960'larda planlama anlayışı, çevre koruma'ya odaklanmıştır. Artan endüstriyel kirlilikten değerli doğal kaynakların nasıl korunacağı önplana çıkıyordu. Konu, 1987 tarihli Doğal Kaynaklar Yasası ile özel olarak derli-toplu biçimde düzenlenmiştir. Bununla arazi ve su kaynaklarına ekolojik ve uzun vadeli kullanım planlaması

⁶³ Westerlund, 2007, 144

⁶⁴ Regnemalm, Hans, (1991), *Administrative Justice in Sweden*, Stockholm: Juristförlaget, s.82

anlayışıyla ele alınma zorunluluğu getirilmiştir. Belediyeler milli fizik planlarını esas alarak yerel fizik planları yapmakla yetkilendirilmiştir.⁶⁵

1970'lerin sonlarında var olan planlama mevzuatı artık günün ihtiyaçlarını karşılamaya yetmeyince kamuoyunda eleştiriler artmıştır. Katı master planlarının yarattığı sıkıntılar, yetkide merkezileşme yerine yerinden yönetim gereği belediyelere planlama konusunda özerk karar yetkisinin tanınmasına yönelik öneri ve beklentiler yeni bir yasal düzenlemeyi zorunlu kılmıştır.⁶⁶

1 Haziran 1987'de yeni Planlama ve İmar (Yapı) Kanunu (1987:10 *Planering- och byggnad Lag*) yürürlüğe konuldu. Bu Yasa ile yerel özerklik güçlendirilerek planların yapım sürecinde merkezi yönetime sadece "milli menfaatin" (*riksintressen*) gerektirdiği durumlarda müdahale (etme) yetkisi tanınmıştır. Yasa, (Milli) Doğal Kaynaklar Kanunu ile paralel düzenlemeler getirerek ademi merkezileşme, yerel uyarlama, kaynak yönetimi gibi konularda yalın hükümlerle daha iyi plan uygulama ve basitleştirme çalışmalarına önem vermiştir.⁶⁷ Yeni yasa ile planlama konusundaki karar süreci merkezden yerel yönetimlere aktarılmış, belediyelere plan yapımı konusunda bir tekel yetkisi tanınmıştır. Bundan böyle plan yapımı ve yürütümünden birinci derecede belediyeler sorumludur. Merkezi idare ekonomik kalkınma, bölgelerarası stratejik gelişme, taşıma, altyapı politikaları gereğince bu yetkisini kullanabilmektedir. Ancak bu müdahale karşılıklı müzakere içinde, yerel yönetimlerin özerkliğini ihlal etmeyecek hassasiyette kullanılmaktadır.⁶⁸

Kuramsal olarak yeni İmar Kanunu, Çevre Kanunu'nun hükümlerini ortadan kaldırmamıştır. Bu Yasa, belediyelerin "kendilerine" ait alandaki arazi kullanımı, yapı ve konut politikalarının uygulama dayanağı durumundadır.

İmar Kanunu, üst ölçekli (fizik) plan ile nazım imar planı ve uygulama imar planı olmak üzere üç aşamalı bir planlama hiyerarşisi ve süreci öngörmektedir.⁶⁹ Milli Fizik Planı (MFP), plan hiyerarşisinin başında yer alır. MFP, bölgesel ölçekte ilk kademe, bölge kademesi ve belediye kademesi olmak üzere üç kademeli bir plan düzeni öngörür. Üç büyük metropolitan alanın (*Stockholm, Göteborg, Malmö*) dışında 23 şehir ve kasaba ilk kademe merkezi olarak tasarlanmıştır.

⁶⁵ www.vasab.leontief.net/countries/sweden.htm

⁶⁶ **Malbert, Björn** (1998) **Urban Planning Participation: Linking Practice and Theory**, Chalmers University of Technology, Institutionen för stadsbyggnad, s.25

⁶⁷ www.vasab.leontief.net/countries/sweden.htm

⁶⁸ **Gustafsson, Agne**, (1983), **Local Government in Sweden**, Stockholm: SI, s.119

⁶⁹ Plan- och bygglag, 1 Haziran 1995 tarihinde çıkarılan yeni bir yasal düzenleme ile günün gereksinimlerine uyarlanmıştır.

Ulusal Yapı, Konut ve Planlama Kurulu (*Boverket*) imar hukukunun idari otoritesi konumundadır. Bu Kurul, bağlayıcı genel düzenleyici normlar koyabileceği gibi, tavsiye niteliğinde kararlar (*allmäna råd*) da alabilir.

İl düzeyinde, il idare kurullarının planlama ve imar hukuku sürecinde yön verici yetkileri bulunmaktadır. Bu müdahaleler doğrudan olabileceği gibi, dolaylı biçimde de olabilir. Örneğin ilgili karar birimlerini (örneğin belediye encümenlerini) uyarma, ikna etme, yönlendirme faaliyeti bir tür dolaylı denetim işlevini oluşturur. Kamu sağlığı, güvenliği ve yararı bakımından yerel plan hükümleri ile bölgesel ve ulusal düzeyli üst ölçekteki plan hükümleriyle çelişen yönler tespit edilirse bu konuda belediyelerin dikkati çekilir. Siyasi örtülü sınırlandırmalar müdahale olanağını oldukça daraltmaktadır. Keza il idare kurulları, mahalli idarelerin inşaat ruhsatı ile ilgili kararlarına karşı yapılan itirazları değerlendirir. Buralarda özellikle planlama ve imar konusunda daimi statüde çalışan meslek elemanlarının uzmanlık bilgileri bilimsel gereklere uygun rasyonel kararların alınmasına olanak vermektedir.⁷⁰

Yerel yönetimlerin planlama sürecinde özellikle arazi ve su kaynaklarının kullanımında bireysel hak ve özgürlüklerle birlikte, eşit ve iyi yaşam koşullarını sağlamaya yönelik toplumsal ilerlemeyi güçlendiren sürdürülebilir çevre anlayışıyla hareket edilerek şimdiki ve gelecek kuşakların sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamalarını olanaklı kılacak bir yaşam ortamının yaratılmasına çalışılmaktadır. Etkili bir imar disiplini sağlanması için yönetimlerarası işbirliğine önem verilmektedir.

Nazım imar planlarını (*översiktsplan*) belediyeler hazırlar. Arazi ve su kaynakları başta olmak üzere kentsel yaşam kaynaklarının genel bir düzenlenmesini içeren bu plan hükümleri bireyler bakımından bağlayıcı değildir.⁷¹ Belediye meclisleri, gerek gördükleri zaman planda değişiklikler yapıp güncelleyebilirler. Plan yapım sürecine ilgili sosyal grupların yanı sıra komşu yerel yönetimlerin de katılımı sağlanır. Taslak tamamlandıktan sonra mecliste görüşülür. Bu görüşmelere halkın katılımı sağlanarak farklı seçeneklerin sunulmasına, bilimsel gereklere ve yerel gereksinimlere en uygun bir planın yapılmasına çalışılır. Her aşamada ulusal çıkarı temsilen il idare kurullarının üyeleri de hazır bulunurlar.⁷²

Belediyeler arazi kullanım kararlarını ve konut politikalarını “uygulama imar

⁷⁰ **Ebbesson, Jonas** (2003), “*Democracy and Public Participation in Planning and Environmental Law*”, (Stockholm University, Sweden), “**Planning Law and Integrated Resource Management**” Nordic Environmental Law Network (NELN) Workshop 25-26 August, Royal Veterinary and Agricultural University, Copenhagen sunulan bildiri, s.2 vd.

⁷¹ Wollmann, 2005, 171

⁷² Wollmann, 2005, 172

planları” (*detaljplan*) aracılığıyla hayata geçirmektedir. İzin ve yasakların sınırları belirlenirken kent varlıklarının gelecekte alabileceği yön ve mesafesine dair öngörüler de bu planlarla belirginleştirilmektedir. Uygulama imar planları, bir belediye sınırında ayrıntılı arazi kullanım kararlarını içeren planlardır. Özellikle belli bölgelerin “gelişim alanı” olarak düzenlenmesinde bu plan hükümlerinden yararlanır. Uygulama imar planları da belediye meclisleri tarafından çıkarılır. Bu planlar bağlayıcıdır. Bazı durumlarda genel plan hükümlerine uygun olmak koşulu ile küçük sapsmalarına izin verilebilmektedir. *Detaljplan*’lar aracılığıyla belediyelere cadde, park veya kamusal kullanım alanı oluşturmak üzere kamulaştırma yetkisi verilebilir. Yapı izninin verilmesinden sonra 5 veya 15 yıllık bir süre içinde bu iznin kullanılması gerekir. Ayrıca yapı izni miras yoluyla devretmez. Bu süre içinde plan hükümlerinde bir değişiklik yapılırsa o takdirde arazi maliklerinin zararı idare tarafından tazmin edilir. Belediyeler bu plan hükümlerinin uygulandığı bölgelerde şerefiye harcı koyabilir. Ayrıca belli çaptaki yapılara izin verileceği zaman ÇED (*miljökonsekvensbeskrivning*) yapılması zorunluluğu da öngörülebilir.⁷³

Planlar il idare kurulu tarafından denetlenebileceği gibi, belediye meclis üyelerinden herhangi birinin başvurusu üzerine idari yargı yerince de hukuka uygunluk bakımından denetlenebilir.

Her belediyede bir “yapı dairesi” bulunmaktadır. Bu birim, yapı izinleri ve denetim konusunda yetkilidir. Kararlarına karşı İl İdaresi’ne, oradan da idare mahkemesine kadar gidilebilir.

Belediyelerin plan kararlarına karşı o bölgede oturan herhangi bir yurttaş itiraz hakkına sahiptir. Üç haftalık askı süresinde itirazı olanların bildirimini üzerine, itiraz mercii bu savı yerinde görürse planı belediyeye geri yollar. Plan üzerinde değişiklik yapma yetkisi belediyeye aittir.

Hükümetin belediyelere plan yapma konusunda kuramsal olarak talimat verme yetkisi olsa da, yerel özerklik gereğince nazik duyarlılıkların kırılmaması için bu yetki kullanılmamaktadır.

1987 sonrası süreçte **çevre** konusu, fizik planlamanın birincil derecede öncelikli yönünü oluşturmuştur. Enerji ve kaynak talebine odaklanan bir mekân planlama

⁷³ Çevre Kodu (*Miljöbalkar*)’nın 5 Bölüm, 18’nci maddesine göre çevre, insan sağlığı veya arazi kullanımı, su ve öteki kaynaklara önemli etkileri olabilecek yapı izinleri için ÇED yapılması gerekir.

anlayışı öne çıkmıştır. Konut, yeşil alan⁷⁴, ulaşım aksları ve öteki altyapı kaynaklarının “*elverişliliği*” ölçü alınmaya başlanmıştır. 1990’ların sonunda Hükümet, fiziksel planın merkezi çevre politikalarının bir parçası olduğuna karar vermiştir. Sonuç olarak, ekolojik sürdürülebilir kalkınma konusundaki çalışmalara hız verilmiştir. “*Sürdürülebilir İsveç*” için bazı çevre-politik hedefler saptanmıştır: *Temiz hava, yüksek kaliteli yersuyu *Sürdürülebilir göl ve kaynak suları *Dengeli bir deniz suyu çevresi (ötrofikasyona hayır!) *Sürdürülebilir kıyı bölgeleri ve ormanlık alanlar *Doğal asidifikasyon, *Değişken tarım alanları; toksik olmayan çevre *İyi kent çevresi; radyasyon güvenliği olan yaşam alanları, *Korunmuş ozon tabakası, *İklim değişikliğine minimum ölçüde katkısı olabilecek teknoloji tercihi.⁷⁵

Bu amaçların mümkün olan en kısa zamanda başarılması için ulusal çevre kalitesi, mekân planlama ve yapı sektöründe bir dizi ıslah çalışmaları yapılmıştır. Bu kapsamda özellikle merkez ve yerel yönetimler arasında idari işbölümü ve eşgüdümleme çalışmalarına hız verilmiştir. Taşrada mahalli idareler (belediyeler ve bölge idareleri) kendi yetki alanları içinde ulusal çevre politikalarıyla paralel çevre kalite standartları geliştirecek ve işbirliği içinde bunların uygulamaya geçirilmesi için sorumluluk üstleneceklerdir.⁷⁶

SONUÇ

Özel bir çevre yargısı, sıkı takibatı yapılan bir çevre mevzuatı ile İsveç deneyimi Türkiye için dikkate değer örneklerden biridir. İdarenin eylem ve işlemlerinden kaynaklanan çevre davaları Türkiye’de genel görevli idari yargı mahkemelerinde görülmektedir. Oysa kapsam ve nitelik itibarıyla klasik idari davalardan farklı olan ve uzmanlığı gerektiren bu davaların ayrı bir Çevre Mahkemesi’nde görülmesi gerekmektedir. Bu, biraz da çevre hukukunun “karma” yapıları doğasından kaynaklanmaktadır. Keza, çevre mevzuatının istikrarlı biçimde ve sıkı bir duyarlılıkla uygulanması gerekmektedir. İsveç’te yaşanabilir bir çevre yaratma çabasında bu uygulamaların sonuçları açıkça kendini göstermektedir. Çıkar çevrelerinin isteklerine göre uyarlanan değil, kuşaklar boyu sorumluluğa dayanan yenileme kapasitesiyle çevre mevzuatı kurumsal altyapı, kolluk ve yargı organları aracılığıyla sıkı biçimde uygulanmaktadır.

⁷⁴ İmar Kanunu kentsel yerleşim alanlarının kişi başına rekreasyon, tarımsal faaliyet ve sağlıklı atmosfere imkan verecek kadar **yeşil alanın** ayrılmasını emreder. Belediyeler 10 ve 25 yıl öngörülü planlarında yeşil alana ilişkin kararlarını her 4 yılda bir yeniden gözden geçirip güncelleyeceklerdir.

Sandström , Ulf G. - **Angelstam**, Per and **Khakee**, Abdul (2006), “*Urban comprehensive planning – identifying barriers for the maintenance of functional habitat Networks*”, **Landscape and Urban Planning 75** (2006) s.45

⁷⁵ www.vasab.leontief.net/countries/sweden.htm

⁷⁶ www.vasab.leontief.net/countries/sweden.htm

KAYNAKÇA

Adolphson, Marcus (2008) “*New urban settlements in a perspective of public and private interests. Case study: a Swedish municipality within the hinterland of the Stockholm city*” <http://www.springerlink.com/content/g8134h87p2124v53/fulltext.pdf>, s.348 (erişim tarihi 12.01.2009)

Alfredsson, Björn and **Wiman**, Jan (2002), “*Planning in Sweden*”. In Ed. by **Snickars**, Folke – **Olerup**, Brita and **Persson**, Lars Olof, **Reshaping Regional Planning**. Ashgate Publishing Limited, Hampshire

Darpö, Jan, (1999) “*Current Survey: Sweden*”, 1999: The New Environmental Code. EL 1999:3 CS 34, [http://www.jandarpo.se/upload/EL-Env_Code\[1\].doc](http://www.jandarpo.se/upload/EL-Env_Code[1].doc) (erişim tarihi 02.02.2009)

Darpö, Jan, (2009), “*Environmental justice through environmental courts? Lessons learned from the Swedish experience*” in Ed. by Ebbesson, Jonas and Okowa, Phoebe **Environmental Law and Justice in Context**, Cambridge University Pres

Darpö, Jan & **Nilsson**, Annika. (2008) “On the Comparison of Environmental Law”., Ur Miljøretlige emner, Festskrift til Ellen Margrethe Basse (Jurist- og økonomiforbundets forlag, København, 2008), Kap. 11, http://www.jandarpo.se/upload/EMB_1208KORR.doc

Ebbesson, Jonas (2007) “*Transbordering Democracy? The Case of Environment Protection*” in **Human Rights and Ethics / Derechos humanos y Ética**, Proceedings from the 22nd IVR World Congress, Granada 2005, Volume III (red. Andrés Ollero, Franz Steiner verlag, Stuttgart)

Ebbesson, Jonas (2003), “*Democracy and Public Participation in Planning and Environmental Law*”, (Stockholm University, Sweden), “**Planning Law and Integrated Resource Management**” Nordic Environmental Law Network (NELN) Workshop 25-26 August, Royal Veterinary and Agricultural University, Copenhagen sunulan bildiri

Gillberg, Minna and **Hydén**, Håkan “*Recent Environmental Law Developments in Sweden*” in <http://www-user.uni-bremen.de/~avosetta/hydenrecenvdev.html> (erişim tarihi 3.12.2008)

Gillbergi Bjorn and **Tamplin**, Arthur, “*Training for Environmental Law Enforcement*”, , **International Labour Office Discossing Papers** http://www.eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2sql/content_storage_01/0000019b/80/13/67/7a.pdf (erişim tarihi 10.11.2008)

Gustafsson, Agne, (1983), **Local Government in Sweden**, Stockholm: SI Publication

Lavin, Rune, (2000), “*Administrative Law and Procedure*”, in **Swedish Law in the New Millennium**, (ed. M.Bogdan), Stockholm: Norstedts Juridik

Malbert, Björn (1998) **Urban Planning Participation: Linking Practice and Theory**, Chalmers University of Technology, Institutionen för stadsbyggnad

Millock, Katrin – Nauges, Céline and Sterner, Thomas, “*Environmental Taxes: a Comparison of French and Swedish Experience From Taxes on Industrial Air Pollution*” www.hgu.gu.se/files/nationalekonomi/personal/thomas%20sterner/a66.pdf erişim tarihi 25.02.2009

Nilsson, Annika (2000), “*Environmental Law*”, in **Swedish Law in the New Millennium**, (Ed. Michael Bogdan), Stockholm, Norstedts Juridik

Petersson, Olof, (1994), **Swedish Government and Politics**, Stockholm:Fritzes

Regnemalm, Hans, (1991), **Administrative Justice in Sweden**, Stockholm: Juristförlaget

Sandström , Ulf G. - Angelstam, Per and Khakee, Abdul (2006), “*Urban comprehensive planning – identifying barriers for the maintenance of functional habitat Networks*”, **Landscape and Urban Planning 75** (2006)

Sjöstrand, Mats (2007), “*Taxes in Sweden*”, **Tax Statistical Yearbook of Sweden**, Stockholm:Swedish Tax Agency

Söderholm, Patrik (2004), “*Extending the Environmental Tax Base*”, **Report 5416**, <http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/620-5416-3.pdf> (erişim tarihi 3/6/2009)

Sterner, Thomas and Häglund, L. (2000) “*Output Based Refunding of Emissions Payments: Theory, Distribution of Costs, and International Experience*”, **RFF Discussion Paper**, Resources for the Future, Washington, DC. S. 00-29,

Thampapillai, Vinoli (2007), **Water Governance in Sweden**, Swedish University of Agricultural Sciences (SLU) Working Paper Series 2007:2 Department of Economics / Institutionen för ekonomi Uppsala

Westerlund, Staffan, (2006), “*The Swedish Law Codification*”, in **Zeitschrift für Europisches Umwelt- und Planungsrecht**, EurUp

Westerlund, Staffan, (2007), **Environmental Law in Sweden**, Uppsala University
Westerlund, Staffan: “*Law and the Environment*” (revised version 2004), **IMIR Institutet för miljörätt** (Institute for Environmental Law), www.imir.com erişim tarihi 03.03.2009

Wollmann, Hellmut, (2005) “*Country Report Sweden*”, **Comparing Local Governments in England, Sweden, France and Germany**: Between continuity

and change, divergence and convergence, www.wuestenrot-stiftung.de/download/local-government (erişim tarihi 12.09.2008)

www.mkb.slu.se/eiacentre/abouteia.asp

www.boverket.se

www.imir.com/pdf-filer/law2004.pdf. (erişim tarihi 07.05.2008)

www.isv.liu.se/remeso/samverkan/nutek

www.kammarkollegiet.se

www.kemi.se/default___550.aspx

www.lantmateriet.se/

www.naturvardsverket.se

www.naturvardsverket.se/en/In-English/Menu/Legislation-and-other-policy-instruments/Environmental-instruments/Four-kinds-of-instruments/Economic-instruments/Environmental-taxes-and-charges/

www.nfi.slu.se/

www.raa.se/cms/en

www.scb.se/Pages/TableAndChart___39451.aspx

www.slv.se/default.aspx?id=231&epslanguage=EN-GB

www.stralsakerhetsmyndigheten.se/In-English/About-the-Swedish-Radiation-Safety-Authority1/

www.svo.se/episerver4/default.aspx?id=30

www.vasab.leontief.net/countries/sweden.htm (erişim tarihi 26.12.2008)

www.vv.se/